

East African Journal of Swahili Studies

ejss.eanso.org

Volume 8, Issue 1, 2025

Print ISSN: 2707-3467 | Online ISSN: 2707-3475

Title DOI: <https://doi.org/10.37284/2707-3475>

EAST AFRICAN
NATURE &
SCIENCE
ORGANIZATION

Original Article

Arki za Utaifa wa Jamii ya Akamba

Josephine Kanini Munyao^{1*}, Prof. Wendo Nabea, PhD¹ na Dkt. Pamela Sheila Wandera, PhD¹

¹ Chuo Kikuu cha Laikipia, S. L. P. 1100-20300, Nyahururu, Kenya.

* Barua pepe ya mawasiliano: Kanini.josephine@student.laikipia.ac.ke

DOI ya Nakala: <https://doi.org/10.37284/jammk.8.1.2646>

Tarehe ya Uchapishaji: IKISIRI

29 Januari 2025

Istilahi Muhimu:

*Utaifa,
Taifa,
Utaifa wa Kijamii,
Arki za Utaifa,
Nyimbo Pendwa,
Utamaduni,
Utambulisho*

Utaifa wa kijamii hujitokeza katika tanzu mbalimbali za sanaa. Wanadamu hutumia fasihi yao kuendeleza utaifa wa kijamii ili kuelezea asili yao, changamoto zinazowakabili, maadili ya kijamii, maono na ushindi wao. Lengo la utafiti huu lilikuwa kuchunguza jinsi nyimbo pendwa za mwanamuziki Ken wa Maria zinavyoendeleza utaifa wa jamii ya Akamba. Madhumuni ya utafiti huu yalikuwa kuchunguza arki za utaifa wa jamii ya Akamba katika nyimbo pendwa teule za Ken wa Maria. Utafiti huu uliongozwa na Nadharia ya Utaifa iliyoasisiwa na David Smith. Nadharia ya Utaifa hueleza kwamba ili utaifa wa jamii uwepo lazima jamii hiyo iweze kumiliki utamaduni mmoja, lugha, imani ya dini na historia. Mihimili ya nadharia hii ndiyo iliyoelekeza utafiti huu wakati wa kukusanya, kuchanganua na kuwasilisha data kwa kuzingatia madhumuni ya utafiti. Muundo wa utafiti huu ni muundo elezi. Utafiti huu ulifanyiwa katika maktaba ili kupata data. Sampuli ya kimakusudi ilitumika ili kupata nyimbo 24 ambazo zilipakuliwa kutoka mtandao wa YouTube na Mdundo.com. Nyimbo hizi zilitafsiriwa katika lugha ya Kiswahili kisha kuchanganuliwa ili kubainisha arki za utaifa wa jamii ya Akamba. Data ilichanganuliwa na matokeo yake kufafanuliwa kwa kutumia mbinu ya kimaelezo. Uwasilishaji wa data ya utafiti ulifanywa kwa njia ya kimaelezo. Utafiti huu ulibaini kwamba kunazo arki za utaifa katika nyimbo pendwa za Ken wa Maria kama vile utambulisho wa kiuana na kijamii, utamaduni, historia na ikolojia. Utafiti zaidi unaweza kufanywa kuhusiana na mada hii hasa jinsi wasanii wengine kutoka jamii ya Akamba wanavyotalii suala la ujenzi wa utaifa wa jamii.

APA CITATION

Munyao, J. K., Nabea, W. & Wandera, P. S. (2025). Arki za Utaifa wa Jamii ya Akamba. *East African Journal of Swahili Studies*, 8(1), 117-134. <https://doi.org/10.37284/jammk.8.1.2646>

CHICAGO CITATION

Munyao, Josephine Kanini, Wendo Nabea and Pamela Sheila Wandera. 2025. "Arki za Utaifa wa Jamii ya Akamba". *East African Journal of Swahili Studies* 8 (1), 117-134. <https://doi.org/10.37284/jammk.8.1.2646>

HARVARD CITATION

Munyao, J. K., Nabea, W. & Wandera, P. S. (2025) "Arki za Utaifa wa Jamii ya Akamba", *East African Journal of Swahili Studies*, 8(1), pp. 117-134. doi: 10.37284/jammk.8.1.2646

IEEE CITATION

J. K., Munyao, W., Nabea & P. S., Wandera "Arki za Utaifa wa Jamii ya Akamba", *EAJSS*, vol. 8, no. 1, pp. 117-134, Jan. 2025.

MLA CITATION

Munyao, Josephine Kanini, Wendo Nabea & Pamela Sheila Wandera. "Arki za Utaifa wa Jamii ya Akamba". *East African Journal of Swahili Studies*, Vol. 8, no. 1, Jan. 2025, pp. 117-134, doi:10.37284/jammk.8.1.2646.

UTANGULIZI

Madhumuni ya utafiti huu yalikuwa kuchunguza arki za utaifa wa jamii ya Akamba katika nyimbo pendwa teule za Ken wa Maria. Kwa mujibu wa Kupchan (1995), arki za utaifa ni sifa zinazoitambulisha jamii kama taifa kama vile: dini, utamaduni wa jamii, lugha moja asilia na jamii kuwa na asili moja.

Utaifa ni jambo muhimu kwa sababu ndio huleta mshikamano miongoni mwa watu. Ni mchakato ambao huleta pamoja watu wa itikadi, tamaduni, imani, kabila na tabaka tofauti tofauti ili kuunda taifa moja. Utaifa ni hali ya jamii kuwa na amani, usawa na ufahamu juu ya kitambulisho kimoja baina ya wananchi. Hii inachukuliwa kuwa hata watu wawe na makabila, dini, maeneo na ndimi tofauti tofauti, ni kitu kimoja. Jamii ambayo imetangamana pamoja aghalabu hufurahi kuishi kwa amani, uthabiti, maendeleo na utendaji kazi mwema.

Utaifa ni mambo ya mila, lugha, dini, siasa, uchumi, elimu na mambo mengine mengi ambayo yanawaunganisha watu na kuwafanya kuwa taifa moja. Vilevile, utaifa unajitokeza katika watu wakati wanapokuwa na utashi wa pamoja wa kutetea kitu au jambo lenye maslahi yao. Hivi ni kusema kwamba, ujenzi wa utaifa hushirikisha vipengele chungu nzima, zikiwemo nyimbo pendwa na waimbaji wake, mradi tu nyimbo husika ziwe zinatumika kuawaunganisha watu ili wawe na mielekeo sawa kuhusu taifa lao; huku zikiwatia utashi wa kupenda na kutetea maslahi yao.

Utaifa unaweza kuainishwa katika makundi mawili makuu; utaifa wa kimaeneo na utaifa wa kikabila. Utaifa wa kimaeneo una sura mbili: utaifa kabla ya uhuru na baada ya uhuru. Utaifa wa kabla ya uhuru ulinuia kuwaondoa wakoloni ili kujenga taifa jipya. Utaifa baada ya uhuru uliazimia kuleta makabila yote pamoja ili kujenga jamii moja ya kisiasa au nchi huru. Utaifa wa kikabila pia umetokea kwa njia mbili kabla na baada ya uhuru. Katika utaifa wa kikabila kabla ya uhuru, makabila yalijitenga na kila kabila likajenga utaifa wao binafsi. Baada ya uhuru, makabila yaliyojitenga yalipanua mahusiano yao kwa kuwajumuisha watu wa kabila lao walioishi nje ya maeneo yao ili kukuza zaidi utaifa wa kikabila (Smith, 1993).

Kuna uhusiano kati ya utaifa na taifa. Utaifa ndio unaowakilisha taifa fulani. Taifa ni jamii ya watu wanaoishi katika nchi moja na wanaoungana kupitia matukio ya kihistoria, mfumo wa uchumi na utamaduni chini ya uongozi wa serikali moja. Ni jamii ya watu wenye historia moja, fasihi simulizi sawa, utamaduni mmoja, wenye njia sawa za kiuchumi na majukumu bainifu na haki sawa kwa kila mwanajamii. Taifa ni mfumo wa ndani ulioendelea wa mawasiliano ambao hujenga hisia ya utambulisho sawa miongoni mwa watu tofauti (Breuilly, 1995). Jamii yenye utaifa huwa imezinduka kisiasa na huweza kuwasiliana wenyewe kwa wenyewe iwapo watu wako mbali na karibu kuhusu masuala mbalimbali. Uwezo wa kuwasiliana hufaulu sana iwapo jamii itatumia lugha moja, dini na imani sawa, kumbukumbu ya kihistoria inayolingana pamoja na utamaduni sawa.

Kuna aina mbili za taifa. Kwanza kuna taifa la kisiasa ambalo linajengwa kupitia kwa nia au

maamuzi huru na unyenyekevu wa raia kwa taifa yaani demokrasia. Kwa mfano Ufaransa, Marekani na Uingereza ambapo raia hujitambulisha kwa chama cha kisiasa. Pili ni taifa kupitia urathi wa utamaduni. Wasomi kama vile Ozkirimli (2010), Smith (2010), na Llobera (1999), wanaonyesha kwamba utaifa hujengwa kupitia masuala mbalimbali. Haya ni pamoja na lugha ambayo watu wanatumia katika eneo moja. Vile vile wanaweza kuwa na historia moja kupitia visasili vyao. Kadhalika, wanaweza kuwa ni sehemu ya kijiografia wanakoishi na kukabiliana na hali za kimazingira ziwe nzuri au mbaya. Vile vile, unaweza kujengwa kupitia sanaa kama vile fasihi. Mojawapo ya vipera muhimu vya fasihi ambavyo hujenga utaifa ni nyimbo. Hii ni kwa sababu nyimbo zinahamasisha watu katika umoja wao. Japo nyimbo ni za aina mbalimbali, mojawapo ya aina za nyimbo ambazo hujenga utaifa ni nyimbo pendwa. Licha ya nyimbo kuwa na mafunzo na burundani, ni kigezo muhimu cha kujenga utaifa miongoni mwa jamii mbalimbali. Hata hivyo, pana data finyu kuhusu jinsi nyimbo zimechangia katika suala hilo. Utafiti huu ulinua kuchunguza nyimbo za Ken wa Maria kama vijenzi vya utaifa miongoni mwa jamii ya Akamba.

Suala la Utafiti

Utafiti kuhusu nyimbo za jamii ya Akamba umeshughulikia zaidi katika uainishaji wa nyimbo, maudhui, mtindo na muundo katika nyimbo. Hata hivyo, arki zinazojenga utaifa kupitia nyimbo pendwa za jamii ya Akamba hazijatafitiwa ili ziwekwe wazi kitaaluma. Aidha, hamna data ya kutosha kuhusu arki za utaifa wa jamii ya Akamba katika nyimbo pendwa za jamii ya Akamba. Utafiti huu ulichunguza jinsi arki za utaifa zinavyojitokeza katika nyimbo pendwa za msanii Ken wa Maria ili kuziba pengo hilo.

MAPITIO YA MAANDISHI

Smith (1993), Katika makala yake Nadharia ya Utaifa, amefafanua taifa kama jamii ya watu walio

na historia moja, wanaoishi eneo moja, wenye asili moja, njia sawa za uzalishaji na kuendeleza uchumi na ambao wana utamaduni sawa. Isitoshe, amefafanua sifa za utaifa wa kikabila kama: kuwepo kwa jina linalotambulisha kabila, asili moja, historia moja, lugha moja na utamaduni unaofanana. Maelezo haya yaliongoza utafiti huu katika kubainisha arki za utaifa katika nyimbo za Ken wa Maria.

Akizungumzia kuhusu utaifa, Llobera (1999), anasema kwamba kila jamii huwa na utaifa wa awali. Utaifa awali huchukulia kwamba kila kikundi lazima kijitambulishe. Aidha, katika jamii mbalimbali kuna mahusiano ya kiukoo au damu, rangi, lugha, dini na mahusiano ya kimaeneo. Mahusiano haya japo hayaelezeki, ni ya lazima. Haya ni mahusiano ambayo yamekolea kwa muda mrefu. Mataifa ya kisasa pamoja na yale yanayoendelea yamejaa utambulisho wa awali yaani ukabila. Utambulisho wa kikabila umekita mizizi katika historia ndefu ya binadamu na huwezi kuepukwa. Mawazo haya ya Llobera yalikuwa malighafi muhimu ya utafiti huu kwani yanathibitisha kwamba kuna utaifa wa kikabila kwa hivyo jamii ya Akamba ina utaifa. Pia, yanaweka wazi arki za utaifa mojawapo ikiwa utambulisho.

Mung'ala (2020), alichunguza uundaji wa vitambulisho vya utaifa katika tamthilia ya Mstahiki Meya. Utafiti huu ulibaini kuwa kuna aina mbili za taifa: taifa la kisiasa ambalo hujengwa kupitia nia na maamuzi huru ya kidemokrasia, na taifa la kitamaduni ambalo huundwa kupitia kwa urathi wa kitamaduni kama vile lugha, makazi, dini, mila na historia sawa.

Simatei, (2010), Alishughulikia utaifa katika nyimbo pendwa za kabila la Kalenjin. Utafiti wake ulichunguza jinsi nyimbo pendwa zinazochezwa katika vituo vya redio huendeleza utaifa wa jamii ya Wakalenjin. Kulingana na msomi huyu nyimbo pendwa ziliweza kukuza utambulisho wa utaifa. Vile vile, utafiti wake ulibainisha kuwa vituo vya

radio vya lugha za kikabila vilichangia kukua utaifa wa Wakalenjin.

Msingi wa Nadharia

Utafiti huu uliongozwa na nadharia ya Utaifa iliyoasisiwa na Gellner (1964) na kuendelezwa na Smith (1993). Gellner alihusisha utaifa na fikra na mabadiliko yaliyomkumba mwanadamu. Baadaye, alipanua dhana hii katika misingi miwili mkuu ya taifa na utaifa. Isitoshe, alisema kwamba taifa na siasa zikitumiwa pamoja chini ya utamaduni na itikadi inayofaa huendeleza dhana ya utaifa. Vilevile aliangalia mabadiliko ya kihistoria yaliyohusiana na utaifa kama vile mabadiliko ya kijamii, kisiasa, kiuchumi, kilimo, kiviwanda na kiteknohama ambayo huathiri jamii. Kwa hivyo, nadharia yake ilijikita juu ya mabadiliko haya pamoja na ya kielimu, ya wafanyakazi viwandani na sokoni, ya mawasiliano na usafiri pamoja na ya kuibuka kwa miji. Mihimili ya nadharia hii ambayo iliongoza utafiti huu ni:

- Wananchi katika taifa ni lazima wawe na uhusiano wa utamaduni moja. Mhimili huu ulikuwa muhimu kwa utafiti huu kwa sababu ulijaribu kuthibitisha kwamba jamii ya Akamba ina utamaduni moja kupitia nyimbo pendwa za Ken wa Maria.
- Wananchi ambao hujaribu kujenga utaifa kupitia ukombozi ni sharti watoke jamii hiyo na wawe na uhusiano wa kiutamaduni na kutumia lugha moja ili kurahisisha mawasiliano. Mhimili huu ulikuwa muhimu kwa utafiti wetu kwa vile ulibainisha msanii Ken wa Maria ana utamaduni sawa na jamii ya Akamba kwani huimba kwa lugha ya Kikamba ambayo ndiyo lugha pakezi ya jamii yake.
- Mhimili kuhusu uendelezaji wa utaifa katika jamii, kuwezesha kujichumia, kuwa na uwazi, mitazamo iliyo huru, ubinadamu, mizimu na imani ya miungu na unyenyekevu. Mhimili huu ulikuwa muhimu kwa utafiti huu kwa vile ulitumika kubainisha mitazamo huru ya jamii

ya Akamba pamoja na imani yao kuhusu miungu na mizimu

MBINU ZA UTAFITI

Sehemu hii ilishughulikia muundo wa utafiti, eneo la utafiti, walengwa wa utafiti, uteuzi wa sampuli, ukusanyaji wa data, uchanganuzi wa data, uwasilishaji wa data na hatimaye maadili wakati wa utafiti.

Muundo wa utafiti ni chombo ambacho huunganisha elementi zote katika utafiti, Ni mkondo kwa jumla wa utafiti (Kombo 2006). Utafiti huu ni wa kifasihi, kwa hivyo kwa kiasi kikubwa ulichukua muundo elezi. Katika hali hii, ukusanyaji wa data na uchanganuzi wake ulifanywa kwa kutumia maneno. Vile vile, matokeo ya utafiti yalielezwa kwa maneno katika sentensi wala si kwa rakamu.

Utafiti huu ulifanywa maktabani. Sampuli ya utafiti huu ilipatikana maktabani na mtandaoni. Maktaba yalikuwa mahali mwafaka kwani huhifadhi vitabu na makala mbalimbali ambayo yaliusaidia utafiti huu. Kwa mujibu wa Kothari (1990), walengwa wa utafiti ni watu wote, mtu mmoja au kikundi au elementi zinazokusudiwa kuhusishwa na mtafiti katika utafiti wake. Walengwa wa utafiti ni jumla ya watu wote ambao huhusishwa katika utafiti. Kwa hivyo, walengwa katika utafiti huu ni nyimbo pendwa 24 za msanii Ken wa Maria.

Utafiti huu ulizingatia usampulishaji wa kimakusudi. Utafiti huu ulimteua kimakusudi mwanamuziki Ken wa Maria kutoka kwa wasanii kadhaa wa eneo la Ukambani ambao huimba nyimbo pendwa. Mtafiti alitumia sampuli lengwa ambayo ni nyimbo 24 za Ken wa Maria. Mtafiti alichagua nyimbo ishirini na nne kimakusudi kwa kuzingatia uzito wa maudhui katika nyimbo pendwa husika kuhusu utaifa wa jamii ya Akamba.

Mtafiti alisakura mtandaoni na kupakua nyimbo pendwa za msanii Ken wa Maria ambazo ameziimba kwa lugha ya Kikamba na kisha

kuzihifadhi katika kadi sakima. Mtafiti alipakua nyimbo zilizokisiwa kuibua mwamko wa utaifa wa jamii ya Akamba, kuzinakili katika daftari na hatimaye kuzitafsiri hadi lugha ya Kiswahili ili mtu asiyelewa lugha ya Kikamba aweze kuzisoma. Hii ni kwa sababu utafiti huu uko katika lugha ya Kiswahili. Mtafiti alizichunguza ili kuchanganua arki za utaifa wa jamii ya Akamba.

Data iliyokusanywa ilichanganuliwa kwa kutegemea malengo ya utafiti huu. Aidha, uchanganuzi wa data uliongozwa na mihimili ya Nadharia ya Utaifa. Mtafiti alichanganua data kwa hatua tatu. Hatua ya kwanza ilikuwa ni kuchuja nyimbo kulingana na tasinia ya maisha zinazohusu. Hatua ya pili ni kudondoa vifungu vya maneno vilivyokisiwa kubeba dhana ya utaifa. Hatua ya tatu ilikuwa kutoa fasili ya kifalsafa kuhusu maana za vifungu vya maneno yanayobeba dhana ya utaifa.

Data iliyokusanywa na kisha kuchanganuliwa iliwasilishwa kwa njia ya maelezo yaliyotumia sentensi. Mtafiti aliwasilisha matokeo kuhusu utaifa katika jamii ya Akamba kwa kuzingatia nyimbo pendwa ishirini na nne za msanii Ken wa Maria. Katika kufanya hivi, mtafiti aliweka wazi arki za utaifa wa jamii ya Akamba katika nyimbo pendwa teule za Ken wa Maria.

MATOKEO YA UTAFITI

Uchanganuzi wa usawiri wa arki za utaifa katika jamii ya Akamba uliongozwa na nadharia ya Utaifa ya Gellener (1964) ambayo imezibainisha arki za utaifa wa jamii. Hizi ni pamoja na: Jamii kuongozwa na utamaduni mmoja, Jamii kuwasiliana kwa lugha moja asilia, kuwa na elimu ya mila zao pamoja na mtazamo wa dini yao asilia kama vile kurejelea mizimu na miungu yao. Katika nyimbo pendwa teule za Ken wa Maria, ilibainika kwamba kuna arki zinazojenga utaifa katika jamii ya Akamba kama vile utamaduni, utambulisho, uongozi, jiografia na historia. Arki za utaifa wa jamii ya Akamba zilizochanganuliwa na

kuwasilishwa katika sehemu hii ni utamaduni na utambulisho.

ARKI YA UTAMADUNI

Utamaduni ni jinsi binadamu anavyoyakabili maisha katika mazingira yake. Inajumuisha ujuzi, imani, sanaa, maadili pamoja na sheria na desturi ambazo mtu anajipata kama mwanajamii (TUKI, 2006). Utamaduni unahusu mila, asili, jadi, na desturi za mavazi, vyakula, tabia na maisha ya jamii kwa jumla (Sengo, 1990). Ngugi (1986) anaona utamaduni kuwa mfumo wa maisha wa binadamu ambao wameuamua wao wenyewe katika harakati za kukabiliana na mazingira yao. Ni jumla ya sanaa zao, sayansi yao na jumla ya vitengo vyote vya kijamii, imani yao pamoja na itikadi. Utafiti huu ulibaini kuwa nyimbo pendwa za Ken wa Maria zimesheheni elementi za utamaduni ambazo zinajenga utaifa wa jamii ya Akamba. Hizi ni pamoja na ndoa, imani ya jamii, utamaduni wa vyakula na shughuli za kiuchumi. Utafiti huu uliangazia vijenzi vitatu vya utamaduni ambavyo ni ndoa, imani za ijamii na utamaduni wa vyakula.

Usawiri wa Ndoa

Ken wa Maria anatumia utanzu wa fasihi simulizi hasa kipera cha nyimbo pendwa kuuweka bayana utamaduni wa jamii ya Akamba kupitia shughuli za ndoa. Msanii anatumia nyimbo zake kuelezea imani, mtazamo na mwelekeo wa jamii hii kuhusu umuhimu wa kuzingatia hatua zote za kufunga ndoa. Asasi ya ndoa ni mojawapo ya elementi za utamaduni ambazo zinajenga utaifa wa jamii ya Akamba. Katika wimbo *W₁₉AR_U*, msanii anasema: *Nitwisi kwi miao Song'eni Tawa M6*

Miao ila ituite Ukamba kuhusu syathi M7

Tunajua kuna sheria Songéni Tawa

Sheria zile ziko Ukambani kuhusu hafla Kupitia kwa wimbo huu, msanii anabainisha sheria za ndoa ambazo jamii ya Akamba imetunga na kufuata tangu jadi. Anawajulisha wakazi wa Songéni eneo

la Tawa kuwepo kwa sheria ambazo zinaambatana na sherehe ya kufunga ndoa. Anaposema ya kwamba *Nitwisi* (Tunajua), msanii anazungumza kwa niaba ya jamii yake. Neno *Nitwisi* ni wingi wa neno *Ninisi* (ninajua) ambalo linachukulia kwamba watu wote katika jamii wanatambua mila zao. Ana maana kwamba suala la ndoa limo katika utamaduni wa jamii yake kwa hivyo kila mwanajamii katika jamii hii anajua makubaliano yaliyopo kuhusu ndoa. Anaendelea na kusema kuwa *kwi miao, Miao ila ituite Ukamba kuhusu syathi* (kuna sheria, sheria ambazo zimekuwapo Ukambani kuhusu sherehe). Sheria anazozungumzia msanii ni kaida za kuzingatiwa katika sherehe za utamaduni wa ndoa na ambazo kila mwanajamii anapaswa kuzielewa.

Kwa mujibu wa msanii, sheria hizi ni za jadi (*ituite-zimekuwapo*). Sheria hizi ni bayana kwa msanii na jamii yake. Anaonekana kuzielewa kisha kuzipitisha kupitia fasihi simulizi. Hizi ni sheria ambazo msanii na wenzake wamejifunza kupitia utangamano na wanajamii wenzake. Suala la ndoa linasawiriwa kama sehemu ya utamaduni wa Akamba. Jamii iliyo na utaifa sawa huwa na kaida ambazo kila mwanajamii hufuata. Sheria za ndoa zinajenga elementi ya utamaduni ambayo ni sehemu muhimu katika ujenzi wa utaifa. Msanii anaweka wazi utaratibu wa kufunga ndoa ya Kikamba. Msanii katika mshororo M₁₁ anazungumzia kuhusu sherehe mojawapo muhimu ya ndoa inayojulikana kama *ntheo* (kulipa mahari).

Utaifa wa jamii unajitokeza kwa vile msanii anatarifu kwamba hii ni hafla ambayo itahitaji mchango na umoja wa wanajamii. Jamii iliyo na utaifa huwa na ujima wa utamaduni. Katika M₂, *Tutwaite Mbasu uthonini Tawa* (Tunapeleka Mbasu kwa shemeji zake Tawa), Mbasu atahitaji mchango wa marafiki zake ambao ni msanii na Nzungu. Wanahitajika waandamane naye kama washenga hadi kwa wakwe zake katika hafla ya kulipa mahari. Katika jamii yenye utaifa huwa kuna kaida na miiko ambayo huiongoza. Jamii hii inaelekea haimtarajii Mbasu kwenda kuwatembelea akiwa pekee. Lazima aandamane na wandani wake katika kutekeleza

shughuli hii. Ushirikiano wa wanajamii unasisitizwa hapa. Ingawa ni rahisi kwa mwanajamii kutembea pekee yake, jamii haimtarajii kufanya hivyo kwa vile itakuwa kinyume na sheria zilizowekwa. Ushirikiano wa wanajamii katika sherehe hii utajenga misingi imara ya undugu na utaifa kwa jumla.

Sheria nyingine katika utamaduni wa ndoa za jamii ya Akamba inajitokeza kupitia hafla ya *Ntheo* (kulipa mahari) ambayo msanii anaisawiri katika W₁₉AR_U. Azma ya hafla ambayo Mbasu amewapelekea wakwe zake inabainishwa kama kulipa mahari. Anazungumzia kuhusu zawadi ambazo mwanamume anayeo hutoa kwa wakwe zake. Ken wa Maria anabainisha baadhi ya zawadi muhimu ambazo hutolewa wakati wa sherehe hii ya kwanza katika ndoa: mbuzi watatu pamoja na pombe ya kienyeji aina ya *kaluvu*. Anaposema katika mshororo M_{11,13} *Tukoka na mbui itatu sya ntheo Tawa, Na kaluvu ko kaitiwa kyathini Tawa* (Tutakuja na mbuzi watatu wa mahari Tawa, na pombe haitawachwa tukija Tawa), anabainisha matarajio ya wanajamii katika hafla hii. Msanii anadhihirisha kwamba ukamilifu wa sherehe ya *ntheo* ni kuwepo kwa pombe aina ya *kaluvu* na mbuzi watatu wanaotolewa kutoka kwa familia ya mwanamume anayeposa. Bila ya haya sherehe haiwezi kukamilika.

Utamaduni wa kupokezana zawadi baina ya familia hizi mbili ni ishara kwamba zimekuwa moja. Utamaduni ambao unakubalika na jamii mbili zinazohusika hapa unakubalia mwanamume anayeo kutoa zawadi hii kama ishara ya ombi la kutaka posa yake ipokelewe. Msanii anabainisha wazi idadi ya mbuzi ambao wanastahili kukabidhiwa wakwe. Kwa mujibu wa Ken wa Maria, mbuzi hawa ni sharti wawe watatu au zaidi ila wasipungue. Utoaji wa mahari kama sehemu ya ndoa ya Akamba unaleta upekee wa utamaduni unaojenga utaifa wao. Musili (2022) anasema kwamba wakwe wanapowakubali na kuwapokea hao mbuzi watatu, hatua inayofuata ni kumchinja mbuzi mmoja ambaye ni beberu ili kuthibitisha

kuwa uhusiano kati ya familia hizi mbili umekubalika. Jamii iliyo na utaifa huwa na sherehe za miviga (Maelo, 2014). Katika jamii ya Akamba msanii amewasilisha suala la miviga kwa kusema kwamba wakipeleka mahari watatoa kafara kwa kumchinja mbuzi mmoja ili kumwaga damu. Hii ni miviga. Haya yanadhihirika katika wimbo $W_{19}AR_U$, mshororo M_{12} anaposema: *Na mbui imwe iyita nthakame kyathini Tawa* (Na mbuzi mmoja tuchinje amwage damu katika hafla Tawa).

Ndoa ni mojawapo wa hatua muhimu katika maisha ya mwanajamii. Kila mwanajamii hutarajiwa kuoa au kuolewa kwani ndiyo njia pekee ya kuendeleza kizazi. Nyamongo (2020), anasema shughuli za ndoa ni kama maigizo ambapo kila mwanajamii ni mwigizaji kwa hivyo kitendo cha kuoa au kuolewa ni jukumu na mpigo ambao kila mwanajamii anapaswa ashiriki. Ikiwa mwanajamii atakosa kuoa au kuolewa katika mazingira ya kawaida, hukataliwa na jamii. Suala la ukapera halikubaliwi katika jamii ya Akamba na hupigwa vita. Katika $W_{14}AR_U$ msanii anasema: *Kithio kitu kya Mwafrika no mbaka aume tutwaane M1*

Desturi yetu ya Mwafrika ni sharti wanaume waoe Kulingana na msanii, ni mila na desturi kwa wanaume wa Kiafrika kuoa. Ingawa kauli hii hairejelei jamii ya Akamba kwa ubayana, ni vyema ieleweke kwamba Akamba ni mojawapo wa makabila ya kibantu ambao wanaishi katika bara la Afrika na hasa Afrika Mashariki. Kauli hii ni zito na huenda isiwe kweli kwa baadhi ya jamii za Kiafrika. Kuna sababu ambazo zinaweza kumpelekea mwanamume kupendelea maisha ya ukapera. Msanii anaonekana kupuuza haya na kutoa kauli tata kama hii. Msanii anatilia mkazo suala la ndoa kwa vile anataka kuonyesha umuhimu unaohusishwa na asasi ya ndoa. Ken wa Maria anaposema *no mbaka* (ni sharti) ana maana kwamba ni jambo la lazima na lisiloepukika. Anaona kwamba hakuna mwanajamii ambaye hastahili kuoa au kuolewa. Msanii anazungumzia kuhusu desturi za kiafrika ambamo jamii ya Akamba imechipuka. Kile msanii anachosema ni kwamba ili jamii

kupanuka, lazima wanajamii wakumbatie njia asilia za kuunda jamii kama vile ndoa. Ni katika ndoa ambapo wanajamii wapya huchipuka kupitia watoto wanaozaliwa. Jamii inayoundwa ndicho kitovu cha taifa na utaifa. Wazo hili linajenga dhana kwamba ili kuwepo na utaifa wa taifa, lazima kuwe na utaifa wa kijamii. Masuala ambayo hujenga utaifa wa taifa kuu huchipuka kutoka kwa utaifa wa kijamii. Msanii anaweka wazi imani ya jamii yake kuhusiana na utamaduni wa ndoa. Mwanzo, anasema ni suala la lazima. Hii ni kwa sababu ni kupitia kwa ndoa ambapo kizazi kipya kinaweza kupatikana na kuendeleza jamii husika.

Msanii katika wimbo $W_{14} AR_U$ anatoa ushauri kuhusu ndoa kwa vijana. Katika mshororo M_3 , anasema *Kitema Tsunami ena mama yake* (Kitema Tsunami ako mama wake). Anamtambua mwanabendi wa Yatta, Kitema Tsunami kwa kuchukua hatua ya kuingia katika ndoa na msichana Mluhya ambaye wamejaliwa mtoto. Anawahimiza vijana ambao anafanya kazi nao kuingia katika asasi ya ndoa ili wawe wanaume wa kutegemewa duniani. Anachukua nafasi yake kama mwanamziki kuwashauri vijana kuhusu umuhimu wa ndoa kwani itawafanya kuwa kielelezo cha kutegemewa duniani baada ya kuingia katika ndoa. Anasema; *Nienda squad ya Yatta mutwaane ta Kitema M7* (Nataka kikosi cha Yatta muoe kama vile Kitema). Suala la uongozi katika makundi ya kijamii linabainishwa kwa vile msanii ndiye kiongozi wa bendi ya Yatta.

Msanii anaonyesha uongozi kwa kuchukua jukumu la kufanya maamuzi muhimu ya kijamii kuhusiana na masuala muhimu ya kijamii kama vile ndoa. Anawahimiza vijana wa Bendi ya Yatta waoe. Hili linatokea kama agizo kutoka kwa mtu mwenye mamlaka kwa watu wengine ambao wana uwezo mdogo kuliko yeye. Anatarajia agizo hili litekelezwe na wasemewa. Katika muktadha huu, Ken wa Maria anazungumza kama baba wa vijana ambao wanafanya kazi naye katika Bendi ya Yatta. Anatarajia wafuate agizo lake na kutekeleza wajibu wao wa kijamii. Kupitia fasihi simulizi, msanii anachukua jukumu la mlezi na kuwashauri vijana

ambao wanaimba muziki naye katika bendi yake ya Yatta kwamba hata wao waoe kama alivyofanya mwenzao Kitema Tsunami. Suala la ndoa linatiliwa mkazo na ndio maana katika mshororo M₁₀₋₁₇, msanii anaradidi maneno *ndutwaane* (oa) huku akiwataja wanabendi wake. Uradidi huu unaashiria msisitizo wa maudhui ya ndoa.

Ken wa Maria anaisawiri ndoa kama kitovu cha kuendeleza kizazi. Kuwapata watoto katika jamii ya Akamba linakuwa jambo la fahari. Katika wimbo W₁₄ AR_U anasema:

Nina utanu mwana wa Katoko ena kivetu M2
Nina furaha mwanawe Katoko ameo

Mena kana kavisi kailye Kitema copyright
Wana M3 Mtoto mvulana anayefanana na Kitema

Msanii anasema ya Kwamba familia ya Kitema wana furaha kwa kumpata mwana. Wanashangilia baada ya mke aliyeolewa kupata mtoto. Hii ina maana kwamba jamii hii inatarajia vijana kuoa na kupata watoto ili jamii yao ipanuke. Watoto huenziwa na utasa kukashifiwa (Ngila, 2012). Iwapo jamii inaendelea kukua, basi utaifa wa jamii husika huwa umehakikishiwa kwa vile watumizi wa lugha ya jamii wataendelea kuongezeka. Msanii anafurahia ya kwamba baada ya kijana Kitema kuoa, wamezaa mtoto mvulana ambaye ataendeleza kizazi chake.

Suala la ndoa linapewa uzito katika jamii hii na linaonekana kama linaloleta furaha kuu kwa wanajamii. Matarajio ya kijamii kwa wanandoa ni kuendeleza kizazi chao na hivyo kuifanya jamii kukua. Utamaduni wa msanii haupendekezi vijana kuzaa nje ya ndoa (Musili, 2022). Msanii anaelekea kuthibitisha haya katika W₁₄AR_U anaposema kuwa *Mena kana kavisi kailye Kitema copyright* (Wana mtoto mvulana anayefanana na Kitema). Linakuwa jambo la aibu iwapo msichana au mvulana atapata mtoto nje ya ndoa. Utamaduni kama tabia ambazo mja hujifunza kupitia wanajamii wenzake unawafunza wanajamii hawa kuwa na maadili

mema kabla ya ndoa na pia katika ndoa. Mtoto aliyezaliwa anafanana na babake shilingi kwa ya pili hivyo kuiletea jamii yake fahari kuu. Maadili ndiyo yatadumisha utaifa wa jamii yoyote ile. Isitoshe, Ken wa Maria anabainisha utamaduni unaoambatanishwa na jamii kupata mtoto wa kiume. Katika wimbo huu, si mtoto tu aliyezaliwa bali ni wa kiume. Suala la jinsia ya mwanajamii mpya aliyejiunga na jamii hii linatiliwa mkazo. Kuzaliwa kwa mtoto wa kiume kunailetea jamii hii furaha kuu. Msanii anasisitiza umuhimu unaohusishwa na kupata mtoto wa kiume katika jamii ya Akamba. Ni kupitia kwa mtoto wa kiume ambapo kizazi kitaendelezwa.

Msanii anaelekea kuunga mkono ndoa mseto katika jamii. Katika jamii ya msanii, ni bayana kwamba suala la mvulana kuoa nje ya ukoo wake au kabila lake linakubaliwa. Katika W₁₄AR_U, msanii anasema *Na useo nundu ena Mbaluya na ni ndumu* (ni vizuri ameo Mluhya na mwenye nguvu). Kupitia maelezo haya, tunaewa kuwa kijana Kitema amepata mke nje ya kabila lake la Akamba. Amepata jiko kutoka jamii ya Abaluhya. Mahusiano ya kijamii yanajengwa kupitia ndoa hii. Kutokana na ndoa hii mseto, jamii ya Akamba inaendelea kukua kupitia kuongezwa kwa mwanajamii mpya kutoka jamii ya Abaluhya. Musili (2022) anasema kwamba katika jamii ya Akamba, watoto huwa wa baba kwa hivyo watoto watakaopatikana kupitia ndoa hii mseto watakuwa Wakamba. Hivyo basi mvulana anapooa ni hakikisho kwamba familia yake imepanuka, yule mke na watoto wanapata utambulisho wa familia ya upande wa kuumeni si kuukeni. Kwa vile Kitema ameo kutoka nje ya jamii yake, mke na watoto wake wanapata utambuliso wa jamii ya Akamba. Hili linakuza utaifa wa jamii ya Akamba.

Kwa upande mwingine, Ken wa Maria anatambulisha kwamba taifa la Akamba huwa na utala. Uta ni hali ya mwanamume kuoa wake wengi. Anasema: W₂₀AR_U *Matwaie mama wetina sweet Bernedetta* M4

Wampelekee mke wake wa mwisho sweet Bernedetta Katika wimbo huu, msanii amewataja wakewe kama Mumo, Angela na Bernedetta. Msanii huyu kama mwanajamii wa taifa la Akamba anaendeleza ndoa ya utala. Bernedetta, ambaye ni mkewe wa mwisho, anasifiwa na mume wake kwa kumzalia mtoto mvulana jambo ambalo linamletea msanii fahari kuu katika jamii. Katika ndoa za utala inabainika kuna uke wenza unaoendelezwa na taifa la Akamba. Uke wenza ni uhusiano baina ya wake katika ndoa ya mume mmoja. Katika mfumo wa ndoa za mitala, mwanamume anaweza kuwa na wake wengi na watoto wanaweza kuzaliwa na wake tofauti. Hii inaunda mizizi mingi ya kijamii ndani ya jamii. Haya ni kupitia kueneza ukoo na kufungamanisha familia nyingi katika mtandao wa mahusiano ya kifamilia. Katika mishororo $M_{13,14}$, msanii anamwambia Mumo vile vile Angela ambao ni mke wake wa kwanza na wa pili waende Mombasa kwa mamake Mbonge (Bernedetta) ili waweze kumbariki mtoto Mbonge ambaye ndiye amezaliwa. Ni bayana kwamba wake wote wana uhusiano mwema. Hili linathibitika wakati msanii anapomtuma mke wake wa kwanza, Mumo na wa pili Angela kwenda kumtembelea mke mwenzaji mjini Mombasa baada ya kujifungua. Mahusiano haya mazuri ya kijamii yanachangia kujenga familia dhabiti ya msanii na kuchangia utaifa wa jamii pana kwa jumla. Hili linaonyesha uhusiano mwema ambao upo katika jamii hii. Inaelekea wake wake wa kwanza hakuweza kupata mtoto mvulana hivyo basi msanii akamwoa mke wa mwisho ambaye amefanikiwa kujifungua mtoto mvulana. Msanii anaonyesha jinsi ushirikiano kupitia ndoa za mitala na uke wenza zinavyochangia ujenzi wa utaifa wa kijamii. Upekee uliopo kwa taifa la Akamba ni kwamba wake katika ndoa ya utala wamepeva majukumu mbalimbali. Kupitia wimbo $W_{20}AR_U$ msanii anabainisha Jukumu la kwanza kama kuwabariki watoto wa wake wenza. Anasema:

Mumo we nduthi, uathime Mbonge

Mumo sasa nenda, ukambariki Mbonge

Angela nduthi, uathime Mbonge

Angela wewe nenda, umbariki Mbonge

Osa syana syaku, Mum na Susu

Wachukue wanao, Mum na Susu

Mwitike Mombasa, mwathime Mbonge

Mfike Mombasa, mkambariki Mbonge

Msanii Ken wa Maria anawataka wakewe, Mumo na Angela kwenda Mombasa kumbariki mtoto aliyezaliwa na mke wake wa mwisho. Katika mishororo M_{15-21} , majukumu mengine ni pamoja na kuzaa watoto, kuwapokea wanajamii wapya katika familia, kuwaonyesha mali ya familia, kuwajengea watoto makazi, kumpokea mke wa pili pamoja na kuwafunza umoja wa kijamii. Majukumu haya ya wanawake katika ndoa za mitala yanaonyesha utamaduni wa Akamba unaokuza utaifa wao.

Ndoa za mitala zinachangia kupanuka kwa jamii na hivyo utaifa wa kijamii. Msanii Ken wa Maria katika $W_{20}AR_U$ anasema:

Nundu we Mbonge ni wa nyumba nene M10

Ongela aume nyumba ya wa Maria M11

Musyi witu yu ni munene twongela Mbonge M17

Musyi witu nienda uneneve twithwae na vinya M21

Kwa sababu Mbonge ni wa nyumba kubwa

Ameongeza idadi ya wanaume katika nyumba ya wa Maria

Boma yetu sasa ni kubwa tumemwongeza Mbonge

Nataka boma yetu ipanuke tuwe na uwezo. Msanii anatumia msembo *nyumba nene* (nyumba kubwa) kuisawiri jamii yake kama iliyo na idadi kubwa ya watu na utajiri. Kuzaliwa kwa mtoto Mbonge kumechangia kupanuka kwa familia ya Wa Maria. Anaonea fahari jamii yake kwa kuongezeka kwa

watoto. Wingi wa watu unakuwa rasilimali muhimu kwa jamii ya Akamba. Kisiasa, wingi wa watu inamaanisha uwezo mkubwa kisiasa hasa wakati jamii inapohusishwa katika maamuzi ya kisiasa kama vile upigaji kura. Pili, inaihakikishia jamii ugamvi mkubwa wa rasilimali za kitaifa. Isitoshe, shughuli za kijamii hazitakwama kwa sababu kutakuwa na watekelezaji wa shughuli mbalimbali za kijamii. Jamii inashangilia wakati wanapopata nyongeza ya wanajamii. Idadi ya wanaume katika familia hii imeongezeka na hivyo msanii anaona kwamba watakuwa na nguvu. Katika tamaduni nyingi za kiasia ukiwemo utamaduni wa jamii ya Akamba, jinsia ya kiume huhusishwa na uwezo wa kiuchumi, kisiasa na kijamii. Kijamii, wanaume hujukumika kuilinda jamii kutokana na hatari zinazoikumba jamii kutoka nje na hata ndani kwa ndani. Kuzaliwa kwa mtoto wa kiume kunachangia kudhibiti usalama huu. Uwezo wa kiuchumi pia unathibitika kupitia shughuli za biashara ambazo hutekelezwa na wanaume. Msanii anaposema kwamba boma yao imekuwa kubwa kwa vile wamemwongeza Mbonge, anadhihirisha fahari na umuhimu unaohusishwa na jinsia ya kiume. Msanii anazungumzia kuhusu nafasi ya mwanamume katika jamii hii. Mwanamume anahusishwa na uongozi, ulinzi wa jamii, uchumaji na kuendelezwa kwa ukoo wa mhusika. Msanii anafurahia ya kwamba kitovu chake hakitadidimika kwa vile mtoto wa kiume baadaye ataoa na kupata watoto ambao wataongeza idadi ya wanajamii. Huu ni uwezo wa kijamii. Kutokana na ndoa za mitala, wanajamii wanakuwa na uwezo mkubwa wa kupata watoto wa kiume ambao watachangia katika kuendeleza kizazi chao ambacho kitaendeleza mila na tamaduni za jamii yao. Kupitia hayo, utamaduni wa jamii ya Akamba utadumishwa.

Imani za Kijamii

Kwa mujibu wa Mung'ala (2020), nguzo mojawapo ya nadharia ya utaifa ni imani ya jamii katika miungu na mizimu. Kupitia kwa nyimbo pendwa za Ken wa Maria, ilibainika kuwa utaifa wa jamii ya Akamba unajengwa kupitia imani za kishirikina.

Msanii Ken wa Maria anarejelea imani za kishirikina za Akamba anapokuwa katika harakati za kumtongoza msichana mmoja ambaye ni Mkorea. Ana hofu kuwa huenda akamkosa kutokana na wasifu wa usuli wa msichana huyu. Katika wimbo W₈ AR_U msanii anasema:

Ínyíá ni múkóréá nā íthē nī Mùmàsāi M1

Ēendā nivāndē ítúmô nā āindēmbēsýā Korea M2

Nākwā nōtāngùkiā Kārātá sya Kikorea M3

Vújo syā kímásāi namina uvanda itumo M4

Mamake ni Mkorea na baba ni Mmasai

Anataka nipande mkuki kisha anitembeze Korea

Na mimi ni kama naogopa karate za Korea

fujo za Kimasai

Nikimaliza kupanda mkuki Katika kifungu hiki, wasifu wa jamii mbili ambazo zinaishi katika nchi mbili tofauti unasimuliwa. Kwa upande mmoja, kuna wasifu wa jamii moja ya Kiafrika ambayo ni Wamasai na nyingine kutoka bara la Asia, Wakorea. Wakorea wanasifika kutokana na mitindo yao ya kupigana ya *karate*. Wamasai kwa upande mwingine wanasifika katika vita kwa kutumia mikuki. Kwa mujibu wa msanii, jamii hizi mbili zinapenda vita. Anaona kwamba zina uwezo mkubwa wa kivita zikilinganishwa na jamii yake. Utamaduni wa jamii hizi ni tofauti na utamaduni wake na hilo linamtia hofu. Kwa vile msichana huyu ni zao la ndoa mseto baina ya Mmasai na Mkorea, msanii anahofu kwamba huenda akashindwa kumthibiti msichana huyu. Anamwona kama mwenye uwezo kuliko yeye. Msanii anamsawiri msichana huyu kama mwenye hasira kutokana na usuli wa babake kuwa Mmasai, na aliye na uwezo wa kupigana miereka kama walivyo wakazi wa Korea ambako mamake ana asili. Ana hofu kuwa huenda njama yake ya kumwoa huyu

msichana itibuke hivyo basi kukosa fursa ya kutembea Korea. Yeye ana imani katika miungu na mizimu ambao anaona watampa uwezo wa kukabiliana na hali yake ya sasa. Msanii anathibitisha imani yake katika nguvu za mizimu na miungu anapofanya uamuzi kwamba atasafiri hadi sehemu za Kitui ambako atatafuta hirizi; nguvu za kumwezesha kumpata huyu msichana ndiposa lengo lake litimie. Msanii anasema:

Niāmbā nīthi Kitūi nāmbē nīmānthē ititī M₉
Nataka kuenda Kitui nitafute hirizi

Anatambulisha eneo la Kitui kama maeneo mojawapo ya Ukambani yanayoendeleza ushirikina. Baada ya kuzipata hirizi, msanii anasema kwamba atamrushia usiku wakati wa kushiriki tendo la ndoa. Imani ya msanii katika nguvu za shirikina inadhihirika. Hizi ni nguvu ambazo si za kawaida na anaamini kwamba zina uwezo wa kumtuliza yule msichana wakati anapotenda tendo la ndoa au kutoa posa. Inabainika kwamba nguvu hizi hazionekani waziwazi lakini zina uwezo wa kumdhambi binadamu. *Ititi* (hirizi), ni

Hili ni suala geni ambalo limezuka katika karne ya 21. Mwanamke anaonekana kuchukua usukani katika majukumu ambayo awali yalikuwa ulingo wa mwanamume. Mwanamke anajitokeza kama mwenye uwezo mkubwa wa kijamii na pia kiuchumi. Anaonekana kuchukua majukumu ambayo awali yalionekana kutekelezwa na mwanamume katika jamii. Kitamaduni, wanaume ndio huwa na jukumu la kuwaandama na kuwapa posa wasichana. Wanaume huwa wachumi na hutekeleza majukumu ya kiuchumi kwa familia zao. Kupanda mshale ni jazanda ya mwanamume kutenda kitendo cha ndoa. Huwa ni shughuli ya mwanamume wala si ya kike. Mwanamke katika utamaduni wa Akamba hawezi kupanda mshale. Ni bayana mwanamke anayezungumziwa hapa amekiuka tamaduni hizi na kuwezesha kiuchumi na kijamii ambapo anaonekana kusema anayotaka yafanyike bila woga kama vile kumtaka yule mwanamume kimapenzi na kumwambia hadharani

nguvu anazopewa mja na mganga ili kumwezeshe kutenda mambo ambayo hayawezekani kwa binadamu wa kawaida. Msanii anarejelea watu ambao ni muhimu katika uendeshaji wa shughuli za kiimani za jamii hii. Ndisya (2015) anasema kwamba katika jamii ya Akamba, kulikuwa watu ambao walipewa umuhimu mkubwa katika jamii. Hawa ni pamoja na waganga (Mundu mue [umoja] Andu awe [wingi]), watabiri (Athani), mizimu (Aimu) na wazee wa koo (atumia). Hawa walikuwa na majukumu bainifu kwa wanajamii. Jamii iliwahusisha wakati wa kufanya maamuzi yoyote muhimu. Iwapo jambo fulani lingemwia vigumu mwanajamii, angekimbia kwa mganga ili apate utatuzi na mwelekeo.

Katika wimbo W₈ AR_U, msanii anaisawiri jamii yake kama iliyopata changamoto geni kutokana na utandawazi. Jamii yake imevamiwa na utamaduni mgeni ambapo mwanamke anatoa posa kwa mwanamume. Anasema: *Ēendā nīvāndē itūmō nā āindēmbēsya Korea*

Anataka nipande mshale kisha anitembeze Korea

pasi na woga. Huyu ni mwanamke jasiri ambaye hajafungwa na mila na tamaduni za jamii. Ni mwanamke ambaye ameprevuka kimawazo na kiuchumi. Anaona ya kwamba baada ya kumpata msanii atamtembeza kwao Korea. Huu ni uwezo wa kiuchumi. Huyu mwanamke wa kisasa ambaye ana asili mseto ana uwezo kiuchumi wa kumpeleka msanii hadi nchi za ughaibuni ili kumtembeza. Hamtegemei mwanamume ili kufanikiwa katika hili. Anaonyesha uhuru wake wa kiuchumi. Msanii anaona kwamba utamaduni wa jamii umekiukwa na ana hofu kuu kwamba hili ni hatari kwa jamii yake. Anakuli:

Nākwā nōtāngūkiā Kārātā sya Kikorea

Na mimi ni kama naogopa karate za Kikorea

Vūjo syā kīmāsāi namina uvanda itumo

Fujo za Kimasai nikimaliza kupanda mkuki

Msanii anaogopa athari za utamaduni huu mgeni ambao unapenya katika jamii yake. Suala hili linaonekana kuwa tisho kwa utamaduni wa jamii ya Akamba. Ndiposa anaamua aende akatafute nguvu za kukabiliana na suala hili geni. Ndisya (2015) anaona kwamba katika utamaduni wa jamii ya Akamba, wakati jamii ilihisi ya kwamba maisha yao yalikuwa yanapata tisho kutoka kwa makabila jirani, wangeenda kwa waganga na wazee wa kijiji ili kuelekezwa namna ya kukabiliana na tatizo hilo. Wangepata maelekezo na nguvu za kukabiliana na chochote kile ambacho kilikuwa tishio kwao.

Masuala ya kiimani ya Kiafrika hujumuisha masuala yote ya kimaisha. Hayahusu tu mtu binafsi bali jamii nzima kwa jumla kwani huhusisha masuala ya kijamii, kiuchumi na kisiasa hivyo, kuchangia utafa wa kijamii (Masango, 2006). Msanii anaona kwamba kuna utamaduni wa jamii zingine ambao unavamia na kuathiri utamaduni wa jamii yake. Mwanzo, ni utamaduni wa Kikorea na pili ni utamaduni wa Kimasai. Anaona kwamba huenda hili likafanya jamii yake kukosa nguvu zake katika jamii. Anadhibiti hili kwa kutafuta msaada wa hirizi (*ititi*) ambazo zitafanya wanaotaka kuubadili utamaduni wake kukosa uwezo na hivyo basi kumfanya yeye kuendeleza utamaduni wa Akamba na kupanua jamii ya Akamba. Katika mshororo M₂₀₋₂₁ anasema:

*Ndumbe alikye mbevo, naindi ndivanda itumo :
Nimongoe aingiwe na baridi, ndiposa nipande
mshale Msanii atatumia hirizi ili kumtiisha Mkorea
na kumfanya kufuata utamaduni wa Akamba. Hivi
atakuwa analinda utamaduni wa taifa lake. Kwa vile
msanii hana uwezo wa kukabiliana na tatizo
lililomkabili, atatumia uwezo ambao si wa
kibinadamu ili kukabiliana na changamoto
zinazomkumba. Msanii anadhihirisha ya kwamba
jamii ya Akamba ina imani katika nguvu za mizimu
na miungu, imani ambayo anaiendeleza kupitia
simulizi zake za nyimbo pendwa. Hili linachangia
ujenzi wa utafa wa Akamba.*

Imani ya ushirikina imejitokeza katika simulizi za Ken wa Maria ambazo zimechipuka kutokana na utamaduni wa jamii ya Akamba. Suala la imani kwa miungu na mizimu inajitokeza katika wimbo W_{2ARU} msanii anaposema *Ná mbésà syáémá níéndá kwà áwé Mwìngí, Ngúní* (Na pesa ikishindwa nitaenda kwa waganga Mwingi, Nguni). Kupitia simulizi hii, anataja sehemu za Ukambani, Nguni na Mwingi, ambako anaona ya kwamba atapata msaada huu wa waganga. Hili ni dhihirisho ya kwamba wanajamii wa sehemu hizo ambazo ni wakilisho la jamii ya Akamba wanaamini katika uwezo wa miungu na mizimu. Kwa vile msanii ni zao la jamii, anasimulia yale ambayo yamo katika utamaduni wake na yanayojenga utafa wao. Anasawiri nguvu za sihiri kuwa na uwezo zaidi ya pesa.

Wakati wa majanga ya kijamii, Mbondo (2006), anasema kwamba wazee hutumwa kwa watu wateule ambao huwa na uwezo wa kuzungumza na mungu na mizimu ili kutoa mwelekeo kwa jamii. Katika jamii ya Akamba, watu hawa teule huitwa *mundu mue* (mganga) katika umoja, wingi *andu awe*. Kazi yao ni kumpa mja nguvu za kukabiliana na tatizo lolote ambalo limemwia gumu; kupata mali, magonjwa, biashara, uvamizi, kupata ufanisi katika maisha vile vile masuala ya mapenzi (Musembi, 2016). Msanii anakabiliwa na changamoto ya namna yake ya jinsi ya kufanikiwa katika maisha. Hivyo, anaomba msaada wa wazee katika jamii ili wamsaidie katika azma yake kuu Anawatambua Mukosi, Teke na Ndivau Mulei kama wazee ambao atawatuma kuzungumza na Ngemi. Anasema ya kwamba atatumia njia zote ili kumpata msichana huyu. Kwanza atawatuma wazee ili wazungumze na Ngemi ili wamweleze azma ya msanii. Msanii anabainisha utafa wa jamii ya Akamba katika kutekeleza majukumu muhimu ya kijamii kama vile ndoa. Kupitia wimbo huu, anaonyesha nafasi ya watu mbalimbali katika jamii. Anabainisha wahusika tofauti tofauti katika shughuli za jamii ya Akamba. Kuna wazee na *awe* (waganga) ambao anawahusisha katika azma yake.

Jazanda ya msichana hapa inatumika kuwakilisha ufanisi kiuchumi wa mtu binafsi au jamii. *Ngemi* (furaha), ni jazanda ya ufanisi au kuendelea katika jamii.

Msanii ana tamaa ya kufanikiwa kiuchumi na katika nyanja zingine. Anasema ya kwamba amejaribu njia nyingi za kupata kile anachokitamani ila hajafanikiwa. Haonekani kukata tamaa. Atatumia njia zote ili akipate. Anasema ya kwamba atatumia kile alichonacho ili kuufikia ufanisi wake. Ufanisi huu utapatikana kwa kuhusisha wenye hekima (wazee) na iwapo watashindwa basi watatafuta msaada wa *awe* (waganga) ili apate anacholenga. Msanii anapozungumzia kuhusisha nguvu za hirizi katika utekelezaji wa shughuli muhimu katika maisha yake, anasawiri itikadi za jamii ya Akamba. Anapendekeza matumizi ya itikadi hizi iwapo jamii itajipata katika changamoto fulani. Hirizi hizi huwa si mali ya mtu binafsi bali ni mali ya jamii ambayo hukabidhiwa na mizimu kwa mtu mmoja maalumu ambaye ana uwezo wa kuzungumza na mungu na kuwaeleza wanajamii matakwa ya mungu. Hawa ndio tu wanaoweza kuzifanya nguvu hizi kuwa na uwezo ambao mwanajamii huwa anatafuta (Ndisya, 2015). Hirizi hizi huwa na uwezo wa kuendelea matakwa ya wanajamii. Matumizi ya hirizi ni imani muhimu ambayo inaitambulisha utamaduni wa Akamba na kuendelea utaifa wao.

Utamaduni wa Vyakula

Data ya utafiti huu iliyochanganuliwa ilibaini kuwa jamii ya Akamba ina utamaduni wa vyakula. Msanii Ken wa Maria anaelekea kubainisha umuhimu wa vyakula spesheli katika maisha ya kila siku ya jamii ya Akamba. Anazungumza kuhusu chakula kwa jina *múthokoi* na kinywaji kinachojulikana kama *kalúvú*. Katika wimbo $W_{13}AR_U$ anasema:

Mulolongo ni nthi yi raha M1

Mulolongo ni nchi ya raha

Uye mundu na muthokoi

Ule mtu na muthokoi

Ken wa Maria anatambulisha *muthokoi* kama chakula cha kipekee ambacho anakilinganisha na urembo wa wasichana Wakamba. Wimbo huu unasawiri taifa la jamii ya Akamba. Msanii anaposema *ūye mundu na muthokoi* (ule mtu na muthokoi), ana maana kwamba hiki ni chakula ambacho watu hula wakati wa sherehe au raha. Katika wimbo huu, msanii anaonyesha ya kwamba watu wanaokwenda mji wa Mlolongo katika harakati za burudani watakula vyakula na vinywaji mbalimbali vikiwemo muthokoi. Kutajwa kwa chakula cha kiasili cha jamii ya Akamba kikiandamana na suala la posa na ndoa kunajenga taswira ya utamaduni wa jamii hii. Msanii anakipa chakula hiki umuhimu sawa na ndoa, ambayo ni mojawapo ya mivigha muhimu ya jamii. Mji wa Mlolongo unakuwa mahali ambapo Wakamba kutoka kaunti zote tatu za Ukambani hukutana na kutangamana huku wakifurahia vyakula na vinywaji vya kiasili. Hili linabainisha utamaduni wa jamii hii. Ingawa mji wa Mlolongo uko karibu na mji mkuu wa Nairobi, msanii anaonyesha kwamba vyakula vya kiasili vinapatikana humo. Japo kuna mengi ambayo yamebadilika katika jamii hii, inaonekana vyakula vya kiasili vimedumishwa. *Muthokoi* ni chakula ambacho huandaliwa aghalabu wakati wa sherehe za ndoa. Ni chakula ambacho huwa hakikosi wakati wa harusi. Kinatambulisha jamii ya Akamba. Mlolongo ni mji ambao una jamii na tamaduni mseto. *Muthokoi* inakuwa kitambulisho cha kitamaduni cha jamii ya Akamba katika sehemu ambayo ina tamaduni mseto na iliyoathiriwa na usasa.

Nafasi ya chakula katika jamii si kuwezesha watu kuishi tu bali chakula ni kipengele cha ujenzi wa utamaduni wa jamii kwani huwaleta watu pamoja, kujumuika katika sherehe za kitamaduni (Vatika, 2018). Katika wimbo $W_{21}AR_U$, msanii anaonyesha jinsi walivyoalikwa sherehe ya harusi na Kyong'oi sehemu ya Kangala Kamutei iliyoko sehemu za Kitui, Kusini. Ken wa Maria anaendelea utamaduni wa vyakula vya sherehe ya jamii ya

Akamba. Ubeti sita na saba katika mishororo wa M₂₆₋₃₀ msanii anataja baadhi ya vyakula ambavyo waliandaliwa katika sherehe hiyo ya harusi. Anasema:

Kínyonyo, Mercy nímwekie naí kyathíni kúu
Kinyonyo na Mercy mlikosea sana katika hafla hiyo

Neekíwe líu úte nyama kyathíni kúu

Nilipewa chakula bila nyama katika hafla hiyo

Na kwaí o nzaú yathínzítwe kyathíni kúu

Na kulikuwa na fahali aliyechinjwa katika sherehe hiyo

Nasengíe múno ndeúya nyama kyathíni kúu
Nilishangaa sana nilipokosa kula nyama katika sherehe hiyo

Asyai sorry

Ombeni msamaha!

Katika wimbo huu ni bayana kwamba katika sherehe ya harusi wageni huandaliwa nyama ya fahali. Hii ni sherehe ambayo haikuwa ya kawaida kwa vile waandalizi walichagua kumchinja fahali wala si mnyama mwingine yoyote. *Nzau* (fahali) ni ngómbe dume ambaye amekomaa, ana uzito mkubwa na nyama nyingi. Amelishwa kwa miaka mingi na kutunzwa vyema. Mnyama kama huyu huwa chaguo tosha wakati wa sherehe kubwa kama hii ambayo Kyongói amewaalika marafiki wake waje kusherehekea harusi ya wazazi wake. Wageni waalikwa wakiwemo viongozi mbalimbali walikuwa wengi na walitoka maeneo tofauti tofauti nchini.

Katika ubeti wa saba mshororo M₃₁₋₃₅, msanii anashadidia kuwa katika sherehe kama hii, vileo kama vile pombe huandaliwa kwa wingi. Katika sherehe hii, msanii anatueleza kuwa wageni walitumbuizwa kwa pombe ya aina tofauti. Mshororo M_{32,33} tunaeleza kuwa wageni

walikunya pombe aina tofauti tofauti hadi wakalewa chakari. Kilichofuata ni kuzuka kwa vita miongoni mwa wageni waalikwa.

Katika wimbo W_{19ARU}, msanii anasema kwamba wakati wa sherehe ya kulipa mahari, pombe ya kienyeji aina ya *kaluvu* ni sharti iwepo. Anakuli: *Na kaluvu ko kaitiwa* (na kaluvu haiwezi achwa). Msanii kupitia maneno haya anatambulisha kinywaji hiki kama kiungo muhimu katika kuendesha miviga mojawapo ya jamii ya Akamba. Kati ya vitu vyote ambavyo msanii na wenzake wangewapeleka kwa wakwe wa Mbasu, kaluvu ilikuwa muhimu. Sherehe ya kulipa mahali na ya harusi zote hutekelezwa katika muktadha wa ndoa ambao msanii anauzungumzia. Hizi ni sherehe ambazo zinadhihirisha utamaduni wa jamii husika na huchangia katika kuwaleta wanajamii pamoja wakati wanapozingatia utaratibu uliowekwa. Kupitia kwa msanii, tunapata kuwa ni jukumu la mwenyeji kuwaandalia wageni wake vyakula spesheli wakati wa sherehe. Hili linaweza kuwa tukio la ushirika ambapo anawahusisha wandani wake katika maandalizi haya ya vyakula na vinywaji. Msanii anamlumu Kanyangi Mbuyu, mmoja wa wageni waalikwa katika harusi ya wazazi wake Kyongói kwa kuleta pombe nyingi na ya aina tofauti tofauti katika hafla hii ya harusi (M₃₁). Inaelekea kwamba Kanyangi Mbuyu alihusishwa katika kupanga sherehe hii kwani alitoa baadhi ya vyakula vilivyotumiwa na wageni. Hili linadhihirisha umoja wa kijamii na hata ujenzi wa utaifa wa jamii ya Akamba.

Kabla ya majilio ya wakoloni, jamii ya Akamba ilijihusisha na uwindaji na ukusanyaji wa matunda na mazao mengine ya mweituni. Baadaye, wakawa wafugaji wa kuhama hama kutokana na uvamizi wa jamii jirani ambao wangenyakua mifugo wao. Kadri maisha yalivyobadilika ndivyo jamii hii iliendelea kubadilika. Wakaanza shughuli za ukulima kama njia mojawapo ya kuongeza mapato na hata chakula (Nzioki, 1982). Mazao ya shambani ndio msingi wa vyakula walavyo jamii ya Akamba. Wao hupenda kula nyama na maziwa pia. Maziwa hunywewa na

watoto na wanawake (Mbondo, 2006). Wakati wa sherehe maalum za kitamaduni kama vile ndoa, kuzaliwa kwa mtoto, ujinaishaji, mazishi na hata tohara, vyakula maalum huandaliwa.

Wakati wa ndoa, vyakula spesheli huandaliwa. Tunaeleza kuwa baada ya kuoa, bwana harusi angetuzwa na dada za mke wake kwa kazi nzuri ya kuvunja ubikira wa dada yao. Angeandaliwa *muthokoi*, chakula cha kiasili cha Akamba ambacho hutengenezwa kwa kuchanganya maharagwe na mahindi yaliyotwangwa kwa kinu (Mwikali, 1990). Kulingana na mila za Akamba, *kaluvu* (pombe ya kienyeji) ilinyewewa tu na wanaume wazee. Wanawake na vijana barobaro hawakuruhusiwa kunywa pombe. Si kila wakati ambapo pombe ilinyewewa. Ilitumiwa tu wakati wa sherehe muhimu kama vile wakati wa kulipa mahari, kusherehekea kuzaliwa kwa mtoto, wakati mtu mashuhuri aliaga dunia na wakati wa kutoa kafara kwa mungu. Pombe hii kwa jina *kaluvu* ilitengenezwa kwa kutumia asali na wakati mwingine miwa. Vijana wanaume walipata ruhusa ya kushiriki pombe kutoka kwa baba zao baada ya kuoa na kuwa na familia yake (Mbondo, 2000). Kupitia maelezo haya, vyakula vya kiasili vya jamii ya Akamba vinabainishwa kama *muthokoi*, boga, nyama na pombe ya kiasili kwa jina *kaluvu*. Hivi ni vyakula ambavyo huliwa takriban wakati wa sherehe au wakati miviga muhimu katika jamii ya Akamba inapotekelezwa na hivyo kuchangia ujenzi wa utafu wa jamii ya Akamba.

Arki ya Utambulisho

Utambulisho ni jumla ya vigezo maalum vinavyotumiwa kumtambulisha mtu, kundi la watu, jamii moja au taifa fulani (Msanjila na wenzake, 2009). Vigezo hivi hubainisha kuwa kundi fulani ni tofauti na lingine, jamii moja ni tofauti na nyingine, mtu mmoja ni tofauti na mwingine au taifa moja ni tofauti na lingine (Ndung'u, 2022). Utambulisho wa kijamii ni dhana ambayo hutokana na maarifa aliyonayo mwanajamii kuhusu kikundi cha kijamii anachohusiana nacho na kujiona kama mmoja wa

kikundi au jamii hiyo pamoja na hisia ambazo zimefungamanishwa na uanachama wa kundi husika. (Tajfel, 1981, 1982). Utambulisho wa kijamii umefungamanishwa na utamaduni ambao huashiriwa kupitia lugha. Utambulisho wa kijamii kulingana na Msanjila (2011), ni ule upekee wa jamii ambao unabainishwa kwa misingi ya kitamaduni ambayo iko tofauti na misingi ya tamaduni zingine. Kwa jumla utambulisho ni kiungo cha kupambanua jamii moja na nyingine. Nyimbo na ngoma za kitamaduni zilileta muumano katika jamii huku zikiwashajiisha wanajamii kutafakari maisha yao ya awali pamoja na kutathmini hali ya sasa (Mwikali, 1990). Msanii Ken wa Maria anaelekea kuwa na azma iyo hiyo anapomimba nyimbo zake.

Kupitia nyimbo pendwa za Ken wa Maria, utambulisho wa utamaduni wa jamii ya Akamba unajitokeza. Msanii ametumia nyimbo zake kujenga taadhima ya jamii ya Akamba, umoja miongoni mwao na kutambulisha kundi hilo huku akichangia ujenzi wa utafu wa kitamaduni wa jamii ya Akamba. Msanii Ken wa Maria anaitambulisha lugha ya jamii yake kama Kikamba. Lugha ya Kikamba ndiyo aliyoitumia kutungia nyimbo zake na kuziwasilisha. Lugha ni kipengele cha kutambulisha utafu wa jamii fulani. Katika ulimwengu ambao unaelekea kuzifanya jamii kupoteza utambulisho wao wa kitamaduni, utafu wa kitamaduni huwa na jukumu la kuwawezesha wanajamii kuishi pamoja huku wakionea fahari lugha yao, mitindo yao ya mavazi pamoja na vyakula. Wanajamii huweza kujionea fahari jinsi walivyo bila kuhisi kwamba utambulisho wao wa kitamaduni unadunishwa (Ndung'u, 2022).

Katika wimbo W₁₉AR_{UT}, msanii anaisawiri jamii ya Akamba kama iliyo na utambulisho wa kitamaduni. Kuna sheria ambazo hufuatwa wakati wa kuendesha shughuli za kijamii. Sheria hizi hazijaandikwa bali hupitishwa kutoka kizazi kimoja hadi kingine kupitia fasihi simulizi. Msanii anaisawiri jamii ya Akamba kama iliyo na utaratibu katika sherehe zake. Sheria hizi ndizo zinazoongoza miviga ya

kijamii kama vile ndoa, mazishi, ujinaishaji, kutoa kafara na shughuli za jandoni. Wakati wa kutoa posa na mahari, kuna idadi mahususi ya zawadi ambazo familia ya bwana harusi ni sharti itoe. Zawadi zenyewe zimebainishwa: mbuzi watatu na aina ya kinywaji cha kitamaduni kwa jina *kaluvu* ambavyo ni viungo vya lazima wakati wa kutekeleza miviga hii. Kaida hizi zimetajwa vile vile katika nyimbo W₁₉AR_{UT} na W₁₄AR_{UT}.

Ken wa Maria pia anaitambulisha jamii yake kupitia vyakula vya kitamaduni. Katika wimbo W₁₃AR_{UT}, msanii anabainisha kuwa wanajamii wanapokutana katika mji wa Mlolongo kuburudika huwa wanashiriki chakula cha kitamaduni *Muthokoi*. Chakula hiki cha kitamaduni kinakuwa kiungo muhimu cha kuwaleta pamoja Wakamba kutoka sehemu zote za Ukambani katika mji huu. Msanii vilevile ametambulisha sehemu mbalimbali ambako jamii ya Akamba huselea. Katika wimbo W₁₃, msanii anatambulisha mji wa Mlolongo kama mji ambao unamilikiwa na jamii ya Akamba kwa kurejelea vitambulisho vitatu: chakula (*Muthokoi*), wanawake warembo na muziki wa Kikamba. Mji huu unapewa umuhimu wa burudani kwa jamii ya Akamba ambao wanautambua kama ‘Mombasa’ yao ambayo inahusishwa na burudani. Maeneo mengine ambayo ametambulisha ni pamoja na Tawa, Wote, Kibwezi, Matuu na Makutano.

Utambulisho wa taifa pia umebainika kiuana. Msanii anaonyesha nafasi ya mwanamke katika jamii ya Akamba. Anampa mwanamke utambulisho katika jamii ambayo imekolea ubabedume. Anamsawiri mwanamke kama mwenye bidii, mlezi, msomi na mwaminifu. Wanawake wanashiriki katika ujenzi wa taifa. Wao hutunza jamii zao, hushiriki katika shughuli za uzalishaji mali pamoja na kuwaelekeza wana wao ili kuleta mshikamano katika jamii. Katika wimbo W₄AR_{UT}, msanii anasema kwamba alimpata msichana mrembo mjini Wote kwa jina Winnie. Msanii alimpenda na akajaribu kumtongoza. Hata hivyo, Winnie alimtahadharisha kwamba tayari alikuwa na mpenzi. Winnie alikataa penzi lake, jambo ambalo

linamstaajabisha msanii. Winnie anashikilia msimamo wake licha ya msanii kumshinikiza akubali ombi lake. Msanii anatumia uwezo wa kiuana ili apate urafiki wa huyu mwanamke lakini anashindwa. Mwanamke anatambulishwa kama anayeheshimu asasi ya ndoa. Winnie anakataa ombi la msanii kwa sababu ameolewa (... *ni mali yeene* M₁₄). Msemu ni *mali yeene* (mali ya wenyewe) una maana kwamba Winnie ameolewa hivyo basi ana mume na hangetaka kuvunja ndoa yake kutokana na urafiki ambao msanii anauomba.

Katika wimbo W₁₂AR_{UT}, msanii anamtambulisha mwanamke kama msomi na ambaye amejikomboa. Msemuwa katika wimbo huu kwa jina ‘Doctor Mueni’ ni msomi. Amesoma hadi akahitimu kuwa daktari. Wanawake hawajapata fursa za kutosha za kujumuishwa katika taaluma zenye hadhi kama vile udaktari katika jamii zilizokolea ubabedume. Daniel (2020), anasema kwamba wanawake waliachiwa taaluma kama vile ualimu, uuguzi au kuwa mke nyumbani. Katika wimbo huu Mueni amepata hadhi kuu katika jamii ya kuwa daktari. Msanii anaonyesha jinsi wanawake katika jamii ya Akamba waliosomea taaluma ya udaktari wanakuwa tegemeo la jamii. Katika W₁₂AR_{UT} mshororo *Neew’a nai ndumanaa ndakitali umwe* (Nikiwa mgonjwa natafuta daktari mmoja) unaonyesha jinsi msanii wakati anaogua huwa anategemea Daktari Mueni kumtibu. Daktari ni kiungo muhimu katika uhifadhi wa uhai kwa kuhakikisha siha njema. Kupitia kwa taaluma hii, jamii inategemea mwanamke. Msanii anakuli kwamba daktari anapowasili kwake, anapona magonjwa yake yote. Kupitia kwa mwanamke, jamii inapata afueni. Mwanamke anachangia katika utatuzi wa masuala yanayoikabili jamii yake.

Mwanamke anatambulishwa kama mlezi bora katika jamii. Katika wimbo W₂₀AR_{UT}, msanii amemtaja mkewe wa kwanza Mumo kama mlezi wa wanawe wawili Mumbu na Susu ambao anatarajia wataandamana na Mumo kwenda kumsalimia Mbonge. Msanii amemtambulisha mkewe wa mwisho *Inyaa Mbonge* ambaye amemzalia mtoto

wa kiume. Anamshukuru Mama Mbonge kwa kumzalila mtoto mvulana. Anamshauri amtunze huyu mtoto Mbonge kwani ni wa nyumba kubwa. Mumo, ambaye ni mke wake wa kwanza anawikwa jukumu la kuhakikisha kwamba mtoto aliyezaliwa atapata mahitaji yake yote. Ni bayana kwamba jukumu la kulea mtoto ni la mwanamke. Mwanamke ndiye kitovu cha jamii ya Akamba na kupitia kwake jamii inapanuka kutokana na kuongeza wanajamii wapya. Msanii anafurahia mkewe kwa kumzalila mtoto ambaye ameongeza idadi ya watoto wake. Anasema ya kwamba nyumba yake sasa imekuwa kubwa kwa kuongeza mtoto Mbonge. Kuzaa na kulea yanasawiriwa kama majukumu muhimu ya wanawake ambayo yanachangia kupanuka kwa jamii ya Akamba. Kuzaliwa kwa mtoto katika jamii kunaita jamii pamoja. Wanajamii wanajumuika na kusherehekea tukio hili la kijamii ambalo linachangia utaiwa wa kijamii. Shughuli ya ulezi katika jamii inatekelezwa na wanajamii wote ila si mama mtoto pekee. Hili linachangia utaiwa wa kijamii.

HITIMISHO

Uchanganuzi wa data ya utafiti huu ulidhihirisha kwamba nyimbo pendwa za msanii Ken wa Maria zinasheheni arki za ujenzi wa utaiwa wa jamii ya Akamba. Vipengele vya utamaduni wa jamii ya Akamba vilivyobainika ni ndoa, imani ya jamii ya Akamba, utamaduni wa vyakula na shughuli za kiuchumi. Utafiti huu ulibaini kuwa arki za utaiwa zina umuhimu mkubwa katika ujenzi wa utaiwa wa taifa lolote lile. Arki hizi kama ilivyogunduliwa katika utafiti huu huchangia pakubwa katika kuendeleza muumano na utangamano wa wanajamii husika hivyo basi kuimarisha uzalendo na ushirikiano miongoni mwao. Hili linachangia katika uhifadhi na uendelezaji wa tamaduni na mila za jamii ya Akamba. Isitoshe, hili linahakikisha kwamba jamii ya Akamba itaweza kutekeleza maazimio yao kama jamii bila pingamizi zozote.

MAREJELEO

- Breuilly J. 1998. *Nationalism and the State*. Manchester: Manchester University Press.
- Daniel, C. N. (2020). Construction of Masculinity in Kenyan Popular Music: A Close Analysis of Selected Kamba Popular Performances (Unpublished) Masters Thesis, University of Nairobi.
- Gellner, E. (1964): Theory of Nationalism: Weidenfeld and Nicolson.
- Kombo, D. K. and Tromp. D.L.A. (2006). *Proposal and Thesis Writing: Introduction*. Nairobi: Paulines Publication Africa.
- Kothari, C.R (1990). *Research Methods: Techniques and Procedures*. London: London University Press.
- Liopera J. R (1999). Recent Theories of Nationalism, London University College. Newyork.
- Kupchan, A. C. (1995). Introduction: Nationalism Resurgent. In Charles, A. Kupchan, (ed.) *Nationalism and Nationalities in the new Europe*. London: Cornell University Press.
- Maelo M. (2014). The manifestation of Nationalism in Bukusu Funeral Oratory. *International Journal of Education and Research*, 2(11), 2201-6740. ISSN: 2201-6333 (Print) ISSN: 2201-6740.
- Masango, M. J. S., (2006). African Spirituality that Shapes the Concept of Ubuntu, *Verbum et Ecclesia Journal*, 27(3): 930-943
- Mbondi, B. J. (2006). *Beliefs and Practices of Witchcraft Intervention Among the Akamba Christians of Machakos District*. (Unpublished) MA Thesis. Kenyatta University.
- Msanjila, P., Kihore, Y. M., & Massamba, D. (2009). *Isimu Jamii Sekondari na Vyuo*. Dar es Salaam: Taasisi ya Uchunguzi wa Kiswahili.

- Msanjila, P. (2011). Utata wa Kutumia Lugha kama Kibainishi cha Utambulisho wa Mzungumzaji. *Swahili forum* 18 (2011): 87-9. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:15qucosa-90552>
- Mung'ala, J. A. na Wengine, (2020). Uchunguzi wa Uundaji wa Vitambulisho vya Utaifa Katika Tamthilia ya Mstahiki Meya. *American Journal of Education and Practice* ISSN 2520 - 3991(online) Vol.4, Issue 1, p 60 -71 2020
- Musembi, N.N (2016). *Mabadiliko ya Maudhui katika Nyimbo Jando: Mfano kutoka jamii ya Wakamba. Tasnifu ya Uzamifu* (Haijchapishwa). Chuo Kikuu cha Mount Kenya.
- Musili, T. K. (2022). Ndwee Ngone Mwaitu: A Postmodern Cultural Phenomenon of Dowry among the Akamba and its influence on Spousal Violence. *Journal of International Women's Studies*, 24(4), 11.
- Mwikali, K. (1990). *Barking you'll be eaten, the wisdom of Kamba literature*. Nairobi.
- Ndisya, J. M. (2015). An Analysis and Response to the Fear of Evil Spiritual Forces Among Kamba Christians in the Light of Biblical and Ellen G. White Teachings. *Dissertations*. <https://digitalcommons.andrews.edu/dissertations/1587>
<https://dx.doi.org/10.32597/dissertations/1587>
- Ndung'u, P. M., Gacheiya, R. M., & Kitetu, C. W. (2022). Mitazamo ya Lugha na Utambulisho wa Kijamii Miongoni mwa Wazungumzaji wa Kĩndia na Kĩgĩchũgũ. *East African Journal of Swahili Studies*, 5(1), 215-223. <https://doi.org/10.37284/jammk.5.1.769>.
- Ngila, S. N. (2012). *The Persistence of Iweto Marriage among the Akamba Christians of Kangundo District, Machakos County, Kenya*. (Unpublished Theses). Nairobi, Kenya: Kenyatta University
- Ngugi, T. (1986). *Decolonizing The Mind*. The Politics of Language in African Literature. EAEP. Nairobi.
- Nyamongo, G. B. (2020). *Woman to Woman Marriage: The Case of Female Husbands Among The Akamba of Kenya*. *The Strategic Journal of Business & Change Management*, 7 (4), 1462 – 1474.
- Özkırımlı, U. (2010). Theories of Nationalism: A Critical Introduction (2nd ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Sengo, T.S.Y (1990). *Hisiya Zetu*. Dar es Salam: Taasisi ya Taaluma za Kiswahili Chuo Kikuu cha Dar es Salam
- Simatei, P. S. (2010) 'Kalenjin Popular Music and the Contestation of National Space in Kenya'. *Journal of Eastern African Studies*, 4: 3, 425 — 434
- Smith, A. D. (1993). *National Identity*. London: Penguin Books.
- Smith, A.D. (2010). *Nationalism: Theory, Ideology, History* (2nd Ed). London: Macmillan Press.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge University Press.
- Tajfel, H. (Ed.). (1982a). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge University Press.
- TUKI, (2006). *Kamusi ya Kiingereza-Kiswahili*, Toleo la tatu. Dar-es-Salaam: Taasisi ya Uchunguzi wa Kiswahili.
- Vatika S. (2018). Food: Identity of Culture and Religion: <https://www.researchgate.net/publication/331131602>